

HÉT FALU

ALAPÍTOTTA ÉS SZERKESZTETTE (1906–1911):
DR. FEKETE ENDRE ÉS KISS BÉLA

SZERKESZTŐK: HOCHBAUER GYULA,
DR. KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

● HOCHBAUER GYULA

A BRASSÓ VIDÉKI SZAKOKTATÁS ELŐZMÉNYEI

A magyar közoktatási hálózat korszerűsítését az 1867-ben másodszor is miniszteri tárcát vállaló Eötvös József gyorsította fel. A Brassó vidéki oktatásban a miniszter 1869-es látogatása sorsdöntőnek tekinthető. (Lásd a látogatás egyetlen kőiratos emlékét a bácsfalusi elemi iskola bejárati falán!) A látogatás közvetlen következménye, hogy az addigi egyházi iskolákat Brassóban 1875-ben községivé majd 1876-ban államivá alakították. 1878-ban Brassóban az elemi osztályokat felső osztályokkal egészítették ki. 1879-ben polgári leányiskola indult. A polgári 1881-ben kiegészült fiúosztállyal. 1880-ban megszervezték az első brassói magyar ipariskolát (ezt megelőzte az egyházak működtette tanoncoktatás vasárnapi iskola formájában, de ez nem bizonyult eredményes oktatási formának). 1884-ben a leány polgárit kiegészítették kereskedelmi és ipari tanfolyamokkal. Ugyancsak 1884-ben indult az állami közép faipariskola, az állami közép ipariskola és az állami közép kereskedelmi iskola.

A korabeli brassói magyar iskolahálózat felső szintjén három intézet állt: a római katolikus főgimnázium, 1884-től a felső kereskedelmi, vagy kereskedelmi akadémia, 1885-től a főreál iskola (a kiegyezés utáni Magyarország iskolahálózatának rövid összefoglalóját lásd Bertényi Iván – Gyapay Gábor: Magyarország rövid története. Budapest, 1992: 471–472. old.).

Ehhez adódik még a vidék iskolahálózata.

Ebben az időszakban Brassó környékén egyetlen településen működött az eleminél magasabb szintű iskola 1871 és 1895 között a hosszúfalusi műfaragó ipartanműhellyel egybekapcsolt magyar királyi állami felső népiskola, melynek helyébe ennek Brassóba költöztetésekor polgári iskolát szerveztek (Hochbauer Gyula, Farkas Attila, Miklós Melinda (szerk.): Magyar iskolák a Kárpát-kanyarban. Sepsiszentgyörgy, 1992: 30–40. old.).

Ha visszaillesztünk 1869-ig, látjuk, hogy az akkortól számított 30 esztendő alatt létrehozták a részben ma is működő teljes magyar iskolahálózatot: az elemitől az egyetemig. Ez alatt az idő alatt a kultusz és oktatásügyi miniszteri tárcát Eötvös József, Trefort Ágoston és Csáky Albin töltötték be. Brassó vármegye tanügyéért felelős tanfelügyelők Réthi Lajos, Koós Ferenc és Kakuja Károly volt rendre.

1896-ban Brassóban 5387 iskolaköteles gyerekből 2199-en látogatták az elemi nép- és magániskolákat; az 1026 magyar tanköteles közül 354 járt iskolába. Erre az ezres nagyságrendű lélekszámra épült a vázolt oktatási intézményszerkezet alsó szintje, s ugyancsak ez volt az alapja az 1882 és 1887 között kialakított óvodai hálózatnak is.

1875 őszén egy országos viszonylatban is korszerű iskolahálózat kiépítése kezdődött el Brassóban, mely 20 esztendő alatt tényleges tanügyi reformot valósított meg.

Az iskolahálózat alapja az állami elemi népiskola. Brassóban 1875 őszén Bolonya külvárosban 2 tanító és 2 tanítónő vezetése mellett kétféle csoportú három fiú és szintén kétféle csoportú három leányosztály indult, összesen 72 fiúval és 51 leánnyal.

A belvárosi fiúiskolában három tanító vezetése mellett három csoportú négy osztályban (az osztálylétszámok s a tanítóihiány miatt előfordult, hogy két osztályt csoportosítottak, összevontak) 72 gyermekkel, a leányiskolában három tanítónő vezetése mellett három csoportú öt osztályban 91 tanulóval indult.

A belvárosi iskolák megnyitásával egyidőben indították az iparos tanulók vasárnapi iskoláját. Az ide jelentkezett 190 tanuló ismereteik alapján négy osztályba csoportosították, de az iparos tanulók oktatását csak az 1880-ban megszervezett állami ipariskola oldotta majd meg.

Az 1879/80-as tanévben folytatódott az iskolahálózat építése, bevezették az iparirányú kézimunka tanítást, a nőcselédek oktatását.

Az elsőnek az volt a célja, hogy a tanulóknak felkeltse a szép és a hasznos iránti fogékonyságot, fejlessze a kez ügyességet, és meghonosítsa a műkö-sárfonást.

A nőcselédek vasárnapi oktatása 1879. december 14-én kezdődött 10 jelentkezővel. A tanfolyam sikerét bizonyítja, hogy tanév végéig a létszám 75-re emelkedett.

Az iskolahálózat határozott kialakítását nehezítette a város magyar ajkú lakosságának a vándorlása, amit a bizonytalan munkahely okozott. A Székelyföldről sokan csak ideiglenes kenyérkeresetért jutottak Brassóba, s itteni tartózkodásuk idejére itt is iskoláztatták gyermekeiket. Ebben a tanévben kimaradt 74 tanuló közül 40-en amiatt léptek ki az iskolából, mert

szüleik távoztak a városból. A kimaradások másik gyakori oka az volt, hogy a kései beiskolázás miatt sokan korban túlhaladták osztálytársaikat.

1880. augusztus 29-én Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter látogatta meg az iskolát, és úgy döntött, hogy a felső leányiskolát és a fiúiskolát érdemes polgárivá alakítani. A leányiskolában a kötelező tantárgyak megtartása mellett tanuljanak német és francia nyelvet, s műveltségüket egészítsék ki zenetanulással.

Az 1881/82-es tanévtől az iskolát magasabb szinttel egészítették ki: műipar-irányú polgári fiúiskolával, női ipartanműhellyel kiegészített polgári leányiskolával és alsófokú ipariskolával.

A polgári iskola olyan alapvető tudnivalókat tanított, amelyekre szükség volt ahhoz, hogy valaki boldogulhasson a mezőgazdaságban, az iparban, a kereskedelemben vagy továbbtanulás esetén ezekre az ismeretekre építhessen: [...] a polgári iskolában a közéltre tartozó azon általános műveltség adatik meg, amelyre tudományos pályára nem törekvő minden jobb módú magyar állampolgárnak szüksége van. (A brassói magyar királyi állami elemi, polgári és ipari iskolák értesítője az 1881/82-ik tanév végén. A gondnokság megbízásából kiadta Orbán Ferenc igazgató. Brassó, 1882: 27. old.)

A gondnokság közzükségletet kielégítő ipari irányt kellett, hogy javasoljon a polgári iskolának, s ez a város ismert kereskedelmi és ipari fejlődését szolgáló kereskedelmi és ipari szakoktatást tartotta célravezetőnek. Tehát az 1881-ben véglegesített polgári (kettős) iskolaajánlatában volt egy kereskedelmi és egy ipari tanfolyam, melybe a polgári iskola IV. osztályába lépő, 13 éves növendékeket vettek fel. A beiratkozottak a polgári iskolai tananyag mellett három év alatt tanoncként készültek fel a választott mesterségre. A női ipar-

tanműhely rendkívüli tanfolyamára 75-en jelentkeztek, és a tanulók száma év közben 94-re emelkedett.

Az oktatásügyi miniszter előzetesen egyeztetett a közlekedési, belügyi, ipar és kereskedelemügyi és pénzügyminiszterekkel, hogy az iskola mindhat osztályát sikerrel végzettek azon a pályán alkalmazzák, amelyre felkészítették őket (A brassói magyar királyi állami elemi, polgári és ipari iskolák értesítője az 1881/82-ik tanév végén. A gondnokság megbízásából kiadta Orbán Ferenc igazgató. Brassó, 1882: 28. old.), azaz lehettek: vasúti gyakornokok, belügyminisztériumi segéd- és számtisztai hivatalnokok, megyei hivatalnoksegédek, postahivatali anyagkiadók, távirtdakezelők, számvéviszéki és pénztári hivatalnokok, stb.

Brassóban a lehetséges iparirányok közül a műasztalosságot választották, melynek egyik alaptantárgya rajzolás volt. A növendékek a IV., V. és VI. osztályokkal párhuzamosan jártak a három éves szakoktatási tanfolyamra, amely versenyképes műasztalosokká képezte őket. Ez az iskolaforma azonban csak egy tanévben működött (1881/82-es tanévben), mivel átalakították közép ipariskolává. A műasztalossági tanműhelyben műasztalosságot tanítottak (ezen belül faragást és esztergályozást), műhelyi építészeti rajzot, gyakorlati fapartant és gyakorlati könyvviteltant (A középipariskola értesítője. 1895: 3. old.).

A leányiskola IV. osztályában kézimunkából tanították a fehérneművarrás elemeit: hátra öltés, beszélés, szélek összevarrása, ráncolás, tűzdelés, szegők készítése, gomblyukvarrás, lyukatos szegés. Anyag: durvább minőségű gyapotvászon s hozzá találó cérna (Uo. 109. old.).

A női kézimunka továbbképző tanfolyam heti 18 óra volt.

(Folytatása a 4. oldalon.)

• MAGDÓ ISTVÁN

DR. BENCZE MIHÁLY MÉLTATÁSA

Bencze Mihály 1954. november 20-án született Csernátfaluban, Bencze Mihály (1919. szeptember 25.–2009. december 18.) és Tomos Ilkó Anna (1926. január 1.–2011. november 23.) egyetlen gyerekeként.

1961–1968 között a csernátfalusi 3-as iskolában járt, 1968–1973 között pedig a hosszúfalusi Elméleti Líceum diákja. 1973–1974 között Bodzán teljesíti a katonai szolgálatát. 1974–1978 között a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Matematika Karának diákja. Egyetemistaként több tudományos konferencián a matematikai cikkei díjazták, feladatait külföldi lapok is közzölték, matematikai kört tartott diákoknak, egyetemistáknak matematikai faliújságot szerkesztett, és részt vállalt a kolozsvári Visszhang rádióadó adásainak a szerkesztésében.

1978–1990 között a brassói Vörös Zászló Középiskola matematikatanára volt. Itt szerkesztette 1978–1990 között az évharmadonként megjelenő Gamma matematikai lapot, ami egy néhány szám megjelenése után az országban és külföldön egyaránt szakmai elismerésben részesült. Hónaponként szervezte az interdiszciplináris Matematikai Szakkört, melyre diákok, egyetemisták, művészek, zenészek, egyetemi tanárok is eljártak előadást tartani. Ezt a szakkört a hatóságok tíz év működés után betiltották. 1984-ben vezette a Kockafej Matematika Versenyt az Ifjúmunkás országos lapban, de a hatóságok fél év után betiltják. Ezt majd 1989-ben Kobak név alatt a Brassói Lapokban indítja újra. Diákjaival 1985–1990 között szerkesztette a Hipstern szamizdat lapot. 1989 májusában a kommunista hatóságok betiltják a Gamma matematika lapját, és eljárást indítanak a szerkesztője ellen. Romániában 1980. december 11-én ő szervezi meg az első Rubik-kockát forgatók bajnokságát. A díjazottak a brassói Vörös Zászló diákjai. Öket meghívják Bencze Mihállyal együtt a Budapesten rendezett Rubik-kockát forgatók Világbajnokságára, de a socialista hatalom nem engedi sem őt, sem diákjait szerepelni. Azóta is minden évben megszervezi ezt a bajnokságot.

1984-ben feleségül vette Lécz Ilkókat, házasságukat három gyerekkel áldotta meg a teremelő. Ünige lányuk Marosvásárhelyen rögész, Nimród fiuk Krizbán evangélikus lelkész, és Mikolt lányuk Felvidéken néprajzos. Csanád, Magor és Hunor unokáik a család büszkeségei.

Az 1989-es változások aktív résztvevője. Az RMDSZ egyik alapító tagja, a Zajzoni Rab István középiskola egyik alapítója és névadója, az Áprily Lajos Főgimnázium egyik alapítója, és 1990-től a brassói Áprily Lajos Főgimnázium matematikatanára. A Hipstern folytatása lesz a Brassói Füzetek, aminek főszerkesztője. A betiltott Gamma matematika lapot most már Octogon Mathematical Magaziné néven szerkeszti, angol nyelven, nemzetközi elismert matematikusokkal. 1990-ben megalapítja az Erdélyi Magyar Matematika Versenyt, ami folyamatosan működik napjainkban is, és a román tanügy minisztérium elis-

mert versenye. Megalapítja a Wildt József Tudományos Társaságot, ami a diákok matematikai, irodalmi, tudományos tevékenységét támogatja. A Wildt József Tudományos Társaság jelentette meg a Visszhang, Szimfónia, Szemfog, Galaxis, Pegazus, Űzenet, Erdélyi Bumeráng, Erdélyi Matematikai Lapok és Vadrózsák diáklapokat, valamint működtette a fotókört és a zenekört is. A Fulgur Könyvkiadó alapításával, és működtetésével, a magyar könyvek kiadását támogatta. Több mint 10 irodalmi könyvet, szakfolyóiratot, több mint 20 matematikai könyvet jelentetett meg. Újrarendíti a matematikai szakköröket Brassóban, Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Kolozsváron, majd a Kárpát-medencére is kiterjeszti. 1992-ben megalapítja a Nemzetközi Magyar Matematika Versenyt, ami azóta is a Kárpát-medence elismert szakversenye, – és Erdős Pál világhíru matematikus szerinti – egyben a legfontosabb tehetségapólló fóruma. 1990-től szervezi a József Wildt International Mathematical Competition versenyt, majd a Neumann János Matematika Versenyt és a Benkő József Matematika Emlékversenyt. Több mint 20 nemzetközi matematika szaklap szerkesztőségi tagja. Több mint 200 nemzetközi matematika konferencián vett részt Romániában, Magyarországon, Felvidéken, Délvidéken, Kárpátalján, Németországban, Hollandiában, Svájcban és Franciaországban. Az erdélyi magyar könyvtárakat több mint 10 000 könyvvel támogatta.

2010. december 18-án doktorált a Craiovai Egyetemen, Dr. Constantin P. Niculescu egyetemi professzor volt a témavezető tanára. A doktori tézisének címe: New Inequalities based on Convexity. Ezt elismert könyvként Németországban a Lap Lambert Academic Publishing jelentette meg.

Több mint 900 szakdolgozata és 15 ISI-s cikke jelent meg hazai és nemzetközi matematikai lapokban, mint például: Libertás Mathematica (USA), Research Report Collection (RGMIA, Ausztrália), Mathematics Magazine (USA), Smarandache Notions Journal (USA), A Matematika Tanítása (Budapest, Szeged, Magyarország), Polylon (Szeged, Magyarország), Studia Univ. Babeş-Bolyai Mathematica (Kolozsvár, Románia), Creative Mathematics (Nagybánya, Románia), Scientia Magna (Kína), Revue D'Analyse Numérique et de Théorie de L'Approximation (Kolozsvár, Románia), Journal of Inequalities in Pure and Applied Mathematics (JIPAM, Ausztrália), Journal of Inequalities and Applications (USA), Balkan Journal of Geometry and Its Application (Bukarest, Románia), Bulletin Mathématique de la Societe des Sciences Mathématique de Roumanie (Bukarest, Románia), Miskolc Mathematical Notes (Miskolc, Magyarország), Journal of Mathematical Analysis and Applications (USA), Journal of Mathematical Inequalities (Zágráb, Horvátország), Forum Geometricum (Kanada), Octogon Mathematical Magazine (Brassó, Románia) stb. Több, mint 23 000 matematikai javasolt feladatot és nyitott kérdést

közlött hazai és nemzetközi matematikai szaklapokban. Több, mint 20 szak- könyvet szerkesztett, és referált. 2005-ben megalapította a Zajzoni Rab István díjat, amit először 2006-ban osztottak ki, és azóta is folyamatosan rendezik ezen ünnepséget a négyfalusi Szent Mihály Napok keretén belül.

2013-tól a bukaresti Ady Endre Elméleti Liceum igazgatója, és a bukaresti Petőfi Ház igazgatóhelyettese. Szintén 2013-tól szerkeszti a Bukaresti Magyar Élet havilapot.

Egykori diákjai országunk elismert szakemberei, tanárai, közülük kiemelkedő és világhíru egyetemi tanárok valamint kutatók lettek hazai és külföldi egyetemeken egyaránt.

Verseit, irodalmi és történelmi cikkeiket a következő lapok közzölték: Kilátó (Belgium), Látó (Marosvásárhely), Brassói Lapok, Romániai Magyar Szó, Krónika, Erdélyi Napló, A Céh (Budapest), Katedra (Pozsony), Erdélyi Toll, Ifjúmunkás, Székelyföld, Honlevél (Budapest), Bécsi Napló, Panoráma (USA), Hungarian Santinel (USA), Hétfalu, Bukaresti Magyar Élet, Közoktatás, Mikes International (Hága) stb.

A következő könyvei jelentek meg: A Cenik árnyékában (Brassói Költők Antológiája, 1995), Lélekvándorlás (versek 1972–1996), Erdélyi és Nemzetközi Magyar Matematikai Versenyek (1984–1997), Pogány Madonna (versek 1996–1998), Erdélyi és Nemzetközi Magyar Matematikai Versenyek (1997–2002), Zajzoni Rab István összegyűjtött íráskor (2004), Tóthpál Dániel élete és irodalmi munkássá-

ga (2006), Scientific Elements (USA, 2007), A Mathematical Problem Book (Szarajevó, 2008), Erdélyi és Nemzetközi Magyar Matematikai Versenyek (2003–2008), The International Conference - Mathematical Education in the Current European Context (2011), Selected Chapters of Mathematical Analysis (2011), The International Conference - Mathematical Education in the Current European Context (2012), New inequalities based on convexity (Németország, 2012), An introduction to quadrilateral geometry (2013), Selected Problems and Theorems of Analytic Inequalities (2012), The International Conference - Mathematical Education in the Current European Context (2013), Visszapillantó tükrök (2013), The International Conference - Mathematical Education in the Current European Context (2014), Mathematical Contest Notebook (2015), Selected Problems for Mathematical Contests (2015).

(Folytatás a 2. oldalon.)

(Folytatás a 3. oldalon.)

• MAGDÓ ISTVÁN

DR. BENCZE MIHÁLY MÉLTATÁSA

(Folytatás a 2. oldalról.)

A következő díjakban részesült: Man of the year (American Biographical Institute, USA, 2003-tól folyamatosan), Ezüstgyopár díj (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, Teleki Oktatási Központ, 2005), Farkas Gyula emlékérem (Kolozsvár, 2006), Apáczai díj (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2006), Gheorghe Lázár diploma (I. fokozat, 2007, Brassó), Beke Manó Emlékdíj (Bolyai János Matematikai Társaság, Budapest, 2008), Apáczai dícséret (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2008), Apáczai díj – ezüst fokozat (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2010), Diploma de excelenta (Tanügy minisztérium, Bukarest, 2010), Miniszteri Elismerő Oklevél (Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Dr. Réthy Miklós, Budapest, 2011), Apáczai díj – arany

fokozat (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2012), Diploma de excelenta (Tanügy minisztérium, Bukarest, 2012), az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) Kun Kocsárd-díja (2013), A Magyar Művészetért Ex Libris-díja (2013), Bonis Bona-díj (Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2013), Apáczai díj – gyémánt fokozat (Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, 2014).

2013. április 1-től Bencze Mihály az American Romanian Academy of Arts and Sciences (ARA) levelező tagja.

*

Tisztelt Bencze Mihály, kedves Misi barátom, a barcasági csángó népért, az erdélyi és a Kárpát-medencei magyarságért kifejtett hatalmas munkád elismeréseként fogadd el népedtől a jól megérdemelt Zajzoni Rab István díjat. Isten éltesse!

• DR. BENCZE MIHÁLY

HÉTFALUSI MALMOK

A Kárpát-medence magyarsága fejlődésének és a növényvilág gabonanemű, és egyéb magvainak éntrendbe kerülésével korszakoként különböző technikai megoldású és fejlettségű köőről eszközök váltak szükségessé. Ásatások során előkerültek dörzskövek, melyek egy mélytányér vajatú kövön egy kézben tartható kövel dörzölték a megtörni kívánt magvat. A Kárpát-medencei visszatérés idejében a peremes kézi malom terjedt el, annak mobilitása miatt. Formai változást a tókés kézi malom megjelenése jelentette a XII–XIII. századtól, mely a Kárpát-medencében terjedt el. Fa tartószervezte és legelterjedtebb megajtási módja, a mennyezethez rögzített hajtórúd helyhez kötöttségére utal. Kelet–Európában örömlenyben, illetve kénzárukban kellett befizetni az adót, aminek köszönhetően változatos technikai és formai eszközök alakultak ki az elmúlt évszázadban. Szent István idegeneket telepített be az országba, akik római kultúrterületről jöttek. Körükben már ismert volt a vízimalom. Ezek az idegenek elsősorban a nagyobb személyzetű udvarokban jelentek meg. Nemcsak a feudális birtokokon bontakozott ki a malomépítés, hanem a kezdetben önállásra berendezkedett

termelőközösségekben-kolostorokban is. A régi malmok technikai-minőségi hanyatlása a nagyteljesítményű vízi és egyéb meghajtású nagymalmok megjelenésével kezdődött és a XIX. századra darálóvá degradálódott. A kenyér, mint kelesztett lisztkészítmény megjelenése a XVI. század környékén történt. A malom soha nem használták kizárólag liszt előállítására, ehhez az őrlesz finomságát többszöri visszaöntéssel és a tengerszabályozásával lehetett befolyásolni. Meghajtási módtól és típusától függően a kövek átmérője kézi malom esetén 30–60 cm közé tehető.

Brassó a magyar királyok nemtörődomsége miatt, szép lassan jobbgyaivá tette a barcasági magyar falvak szabad népét, megfosztva így a községek tulajdonára volt, amire számos okmány utal. Tatrangnak 1480-ban saját malma volt, melyre engedélyt az erdélyi vajda adta. Türkösből 1492-ben a türkös nemes Zewreny Balázs nyert saját türkös malma mellett egy nemesi telket. 1586-ban Pürkercen a község szerepel malomtulajdonosként. 1711-ben május 15-én Hosszúfalu községe Drauth György brassói főbíró és Filstis István tanácsos előtt szerződést kötnek hosszú-

• VETÉLKEDŐ

HÉTFALUSI HONISMERETI VETÉLKEDŐ

I. forduló, 7. feladat

„A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni?”

Hogyan is használhatnánk a legjobban ki a vakáció utolsó perceit, mint nem játékkal? Hetedik próbaként Hétfaluban játszott jellegzetes népi játékok (egyéni vagy társas) leírásait kell beküldeni Word dokumentumban a klehe77@yahoo.com e-mail címre.

A dokumentum tartalmazza a versenyző nevét, és azt, hogy hányadik osztályos lesz ösztöl.

*

Eredményhirdetés

A Hétfalusi honismereti vetélkedő - 2015 győztese **Benedek Káplár Nimród** VII. osztályos tanuló!

falvi Pál molnárral, melyben Hosszúfalu megengedi nevezetnek, hogy az Egresaly forrására egy kétkövű malmot építhessen, s azt fiúról fiúra örökösén bírja, használja; de úgy hogy Hosszúfalu községének arról évenként 36 kőből gabonát adjon. Aláírják Pajor János, Falnagy, János polgár, Pap Sámuel esküdt, Drauth György. főbíró és Filstis István, mint városi tisztiek helybenhagyják, megerősítik. Drauth főbíró elképzelte egy eljárás a hétfalusiak malomjogának elközbzására.

A malomépítésre engedélyt nyert Pál molnár, vagy Török Pálnak azon ajánlatot tette Brassó, hogy engedje haszonbérbe a városnak malomjogát, a város malmot és ványolót épít, évi haszonbért fizet Török Pálnak, és 20 év elteltével malmot és ványolót ingyen és minden remuneration nélkül visszacsátja neki vagy utódainak. Török Pál ezen előnyös feltételeket elfogadta; de a midőn a 20 év eltelt, a malom visszabocsátásáról Brassó szándékosan elfelekedezett. Török Pál pert kezdett, mely per egészen az udvari felment, de a brassói százsz magisztrátusok elszabotálták. A bécsből hazatérő, és az igazat védelmező Török Pált a brassóiak bebörtönözték, és csak a kormányzék közbenjárására szabadult. A másik károsult, Molnár Pál se kapta vissza a malmát. 1801 és 1820 között Brassó lefoglalta Bácsfaluban Musáth János és Szén János, Türkösből Szász János, Tatrangon Bacsó János és István, Pürkercen Szász Péter malmait, még pedig oly malmaikat, melyeket e családok a községekkel kötött egyezmény alapján saját maguk építettek és századokon át szabadon bírtak; és ha a tulajdonosok szólni mertek, Molnár Pál példájára börtön, s javaik felprédálásával

válaszolt a brassói magisztrátus. Málmalom három van, mind három Bolonyában (Hesshaimer, Seewald és Türké). Papirmalma három van Brassóban, ezekből egyik Bolonyában, a másik Prázmárton. Ezek leginkább csak közönséges itatópapirt készítenek (mindkettő Türk György), de van egy harmadik nagyszerűleg rendezett társulati papírgyár Zernyestén.

Alsó-Tömösön működött a bácsfalusi Péter Mihály (1871-1951) malma, melyet az első világháború után átalakított. Malmát a Tömös vize hajtotta. Apjától fia Péter Gyula (1915-1992) vette át. Gyula testvérei voltak Irén (1920-2006), Vilma (1910-1973), István (1948-1996), Anna és Mihály. E népes család lejár lovasszekerével búzát gyűjtött Hétfaluból, amit őrles után visszavittek a tulajdonosnak. A malom a csempegyár és a fűrészgár között helyezkedett el.

A Malom-dombokon a Tartler-féle malom működött, amit a bácsfalusi Musáth István bérelt. Ez a vízajtású malom is az előző században épült, a pártüdülő felső részen, Bácsfaluhoz közel helyezkedett el, a Tömös vize mellett. Ő szedte össze lovas szekerekkel a falvakból az örölnivalót, és ugyanígy vitte vissza a tulajdonosoknak. Első feleségétől Gödri Oláh Katától (1908–1985) két gyereke született Gósuly Anna és Gósuly Kata. Musáth István Brassóban működtette a Fehér Kakas üzletet.

Derestyében a Püncösti Árpád 1900-as években épült malma volt ismeretes, ami a kicsi malmok kategóriájába sorolható. A Tömös patakban vezetett árokban kapta a vizet, később villamosították. Ő nem volt rokon a háromfalusi Püncöstiekkal. (Folytatjuk.)

● HOCHBAUER GYULA

A BRASSÓ VIDÉKI SZAKOKTATÁS ELŐZMÉNYEI

(Folytatás az 1. oldalról.)

Ez két célt követett:

1. a háziasszonyoknak női kézimunkában alapos képzést adni;

2. A munkanélküli nőket női foglalkozások gyakorlati tanításával keresetképesekké tenni.

Több tanfolyam közül választhattak:

1. Fehérnemű varrás és szabás; 2. Felsőruha szabás és varrás; 3. Hímzés; 4. Gépkötés.

A hímzés tanfolyam tananyaga:

a./ Fehér hímzés. Minta kendő. Hímzsminták és mintakendők kihímzése.

b./ színes hímzés.

c./ gyöngy- és genília-hímzés.

d./ arany- és ezüsthímzés.

e./ reneszánsz hímzés.

f./ mór hímzés.

g./ velencei hímzés.

h./ díszvirágok hímzése (Uo. 73. old.).

A kereskedelmi szaktanfolyamot a minisztérium 1884. április 4. /81117. rendelete szabályozta 3 évi beiskolázási idővel a polgári iskola IV. osztályától.

Az ipari szaktanfolyamot a minisztérium 1884. július 20./18818. rendelete szabályozta 3 évi beiskolázási idővel a polgári iskola IV. osztályától. Brassóban műbútorasztalosági ipartanműhelyt hoztak létre (Uo. 65–66. old.). Itt asztaloságot, faragást és esztergályozást tanítanak (Uo. 37. old.).

A polgári iskolában háromféle könyvtár működött: tanítói (687 kötet), ifjúsági (245 kötet), a szegény tanulók használatára (600 elemi tankönyv és 185 polgári iskolai).

Az ipariskola

Az brassói magyar tannyelvű alsófokú ipariskolát a német tannyelvű ipariskola mintájára szervezték magyar anyanyelvű iparos tanulók részére. A német ipariskola az evangélikus iskola keretében működött, s Brassó közpénztára volt az iskolafenntartó.

Brassóban a magyar tannyelvű ipariskolát az 1881/82-es tanévvel kezdődőleg egy előkészítő és két rendes tanfolyammal nyitották meg a vallás és közoktatásügyi miniszter 1881 szept. 23./26477. szám alatt kelt rendelete szerint. Első igazgatója Killyéni Endre polgári iskolai tanító volt.

Az előkészítő tanfolyamra olyan iparos növendékeket vettek fel, akik az írás, olvasás, számolás terén nem bírtak annyi jártassággal, amennyit az elemi iskola négy alsó osztályától várni lehet, az első osztályba pedig azokat vették fel, akik az alaptananyagot elemi szinten ismerték.

Az előkészítő osztályban heti 3 órában tanítottak olvasást és írást. Tananyag: A gépies és folyékony olvasás gyakorlása az olvasottak értelmezésével; az emlékezet gyakorlása kisebb költemények betanulása. A legszükségesebb nyelvtani ismeretek; magyar folyóírás.

Az I. osztályban heti 3 órában tanítottak írást, olvasást és fogalmazást. Tananyag: Értelmes és hangsúlyos olvasás, az olvasmányok tárgyi fejtegetése mellett a legszükségesebb alakú ismeretek közlése. Fogalmazványul levelek; az ügyiratok közül:

a számla, nyugta, szállító levél és postautalvány kitöltése. Olvasókönyv alapján a magyar királyság általános ismertetése; Ausztria átnézete, különös tekintettel ez államok ipari és kereskedelmi viszonyaira.

Az olvasáson és íráson kívül számtant tanítottak az előkészítőseknek, számtant, mértant és mértani rajzot az elsősöknek. A heti 2 órában tanított szabadkézi rajzban is jelentős különbség volt a két különböző szintű csoport tan-

terve között (Killyéni Endre (szerk.): A brassói magyar állami királyi ipariskola IV. értesítője. Brassó, 1885: 32. old.).

Mindhárom osztályban heti 3 órát tanítottak: hétfőn, szerdán és pénteken este 7–9-ig, vasárnap délelőtt 9–12-ig. A tantárgyak: olvasás-írás, szám- és mértan, szabadkézi és mértani rajz, a II. osztályban ezek mellett természettan (Uo. 27. old.).

A tanításhoz szükséges tankönyveket, író- és rajzszereket a tanórákon való használatra az iskola biztosította és a tanítás teljesen tandíjmentes volt (A brassói magyar királyi állami elemi, polgári és ipari iskolák értesítője az 1881/82-ik tanév végén. A gondnokság megbízásából kiadta Orbán Ferenc igazgató. Brassó, 1882.).

Az 1884/85-ik tanév szeptemberében 62 tanonc iratkozott be az iskolába, de számuk decemberben már 300 és március 15-ig 435 lett. Ebben a tanévben A-B-C-D-E-F, azaz öt párhuzamos előkészítő és egy párhuzamos I. osztályba szervezték a jelentkezőket (Killyéni Endre (szerk.): A brassói magyar állami királyi ipariskola IV. értesítője. Brassó, 1886: 27. old.).

Év közben elég nagy volt a tanulók lemorzsolódása: a 435 beiratkozóból csak 348-an fejezték be a tanévet, s ugyanilyen feltűnő a különbség a beiratkozottak nagy száma és a végzősök kis száma között.

A beiratkozott 435-ből 100 volt brassói, a többi 335 vidéki (Uo. 35. old.).

A növendékek életkora szerint: 12 éves: 9, 13 éves: 31, 14 éves: 61, 15 éves: 108, 16 éves: 99, 16 évnél idősebb: 137.

Rendkívül változatos a beiratkozott iparos tanulók foglalkozása: föld-

műves, sütő, cipész, csizmadia, szabó, kalapos, szűcs, kőműves, kőfaragó, asztalos, kádár, kerekes, kosárkötő, kaptavágó, takács, kötélgyártó, harisnyakötő, aranyműves, bádogos, lakatos, kovács, rézműves, reszelővágó, nyerges, fodrász, kárpitós, kefekötő (Uo.36.old.).

A tanoncok munkáiból tanévek végén munkaiállításokat rendeztek. Az 1886 őszi kiállítás másfél nap alatt közel száz iparosmester és tanonc látogatta meg.

Az év végi vizsgák alatt a tanulók rajzait és írásbeli dolgozatait közszemlére állították ki (Uo.39.old.). 1885. augusztus 29-i rendeletével az oktatásügyi miniszter 31947. sz. a. kiadott intézkedésével elrendelte, hogy a pol-

ján egy hold terület nagyságú telek szereztetett meg Brassó vármegye akkori főispánja, gróf Bethlen András, később földművelésügyi miniszter úr ő nagyméltóságának hathatós közreműködése mellett. Ám a következő tanévben a polgári iskolát főreal iskolává alakították át, s emiatt az építkezés 1891-ig elnapolódott.

Ekkor azonban impozáns kétemeletes épületet emeltek olasz reneszánsz stílusban. Az emeleten a kereskedelmi akadémia kapott helyet, a földszinten s az alagsorban pedig a faipariskola. A második emeleten volt a vegytani és fizikai tanári dolgozó szoba, a szertárak, könyvtár és két tanterem. Az első emeleten volt az igazgatói lakás, az igazgatói iroda, a tanári, s egy tanterem. A fél alagsorban volt a vegytani dolgozóterem. Az 1892/93-as tanévben adták át (A brassói magyar királyi állami közép faipariskola tízedik értesítője az 1894/5. tanévről. Orbán Ferenc, igazgató. (szerk.), Brassó 1895: 35–37. old.).

A közép ipariskolába beiratkozhattak (De az előírtnál több osztályt végeztek is beiratkozhattak. 1885-ben például a közép kereskedelmibe iratkozottak közül: 4 – négy polgárit, 3 – öt polgárit, 3 – négy gimnáziumit, 1 – négy reáliskolait, 2 – öt gimnáziumi osztályt végzett. (A brassói magyar királyi állami közép kereskedelmi és közép ipariskola I-ső értesítője az 1885/6-ik tanévre. Orbán Ferenc, ideiglenes igazgató. (szerk.), Brassó 1886: 5. old.)):

1. akik elvégezték az ipariskola 3 évi tanfolyamát;

2. a felső népiskola 3 évében legalább jó minősítést értek el;

3. a polgári iskola, gimnázium, vagy reáliskola négy alsó osztályáról jó minősítő bizonyítványt szereztek;

4. iparossegédek és mindazok, akik az előbbi pontokban elvárt ismereteket vizsgán bizonyították.

Ez az iskolaforma is 3 tanévre iskolázott be tandíjmentesen. Felvételi feltétel volt, hogy a tanuló az iskola igazgatójánál személyesen és rendszerint atyja, anyja vagy gyámja... kíséretében jelentkezze (Uo. 14. old.). Az iskolában elméleti tantárgyakat tanítottak és szakismereteket. A műhelyfoglalkozásokat délután 2 órától 6-ig tartották pontos működési szabályzat alapján (1885/86.).

Az első tanévben (1885/86) készített műhelymunkák: 1 laskanyújtó, 7 szekrénypolc 10 rekeszfalal, 1 fogas, 1 mosóteknő, 1 mázolt számolyszék, 8 mintázó tábla, 1 téstagyúró deszka, 1 konyhaasztal fenyőfából, 7 rajztábla, 3 tölgyfa függőnytartó pácolva, 1 falikézmosó alá való deszka, 1 mángorló henger és sulyok, 1 csőrép állvány, 1 esztergályos szerszámtartó, 1 faragó szerszámtartó, 1 asztalos szerszámtartó, 2 enyvező pad, 1 politurozott bükkfa varróasztal, 2 enyvező deszka, 2 enyvezőlakk csiptetőfa, 2 bükkfa számológép, 2 tölgyfa szalonzasztal, 1 pácolt ruhaszekrény fenyőfából, 7 vésőnyél (A brassói magyar királyi állami közép kereskedelmi és közép ipariskola I-ső értesítője az 1885/6-ik tanévre. Orbán Ferenc, ideiglenes igazgató. (szerk.), Brassó 1886: 37. old.).

(Folytatjuk.)

